

Д-р МИКОЛА МУШИНКА, кандидат мистецтвознавства

ПОЛІТИЧНИЙ РУСИНІЗМ НА ПРАКТИЦІ

**З приводу виступу проф. Павла-Роберта Маґочі на
симпозіумі "Національні меншості Центральної і Південно-
Східної Європи" /Братіслава-Чада, листопад 1991 р./.**

СОЮЗ РУСИНІВ-УКРАЇНЦІВ ЧСФР

Додаток до газети "Нове життя" ч. 47-48 / 1991 р.

*Передруковано заходом
ФУНДАЦІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛЕМКІВЩИНИ В США*

Від 13-го до 16-го листопада 1991 р. в столиці Словаччини Братиславі /та недалекому рекреаційному осередку Часта/ проходив міжнародний науковий симпозіум на тему "Національні меншості Центральної і Південно-Східної Європи", головним організатором якого був Чехо-словацький комітет Європейської культурної надахі та міністерство культури Словацької Республіки.

В симпозіумі брало участь понад 120 визначних науковців майже з усіх континентів світу - спеціалістів з національного питання. Були тут історики, політологи, юристи, соціологи, етнографи, лінгвісти, психологи. Їх завданням було розглянути сучасний стан національних меншостей в окремих країнах, головним чином, в Чехо-Словащині і накреслити перспективи їх дальшого розвитку у "Новій Європі", Європі, побудованій на принципах гуманності, демократії і... "ринкового механізму". Це питання актуальне зокрема для країн Центральної Європи, включно Чехо-Словащини, де в останніх двох роках виникло чимало конфліктних ситуацій. Цілом логічно, що чехо-словацькі органи хотіли знати думку спеціалістів, щоб залобігти поглиблюванню цих конфліктів.

Про вагу, яку Чехо-Словащина надавала цьому симпозіуму, свідчить факт, що вступні доповіді на ньому зачитали: Президент ЧСФР Вацлав Гавел /під патронатом якого симпозіум проходив/ та міністр культури СР Ладіслав Снопко.

Це був і справді прекрасно організований науковий конгрес, на якому кожен міг висловити свою думку, незалежно від того, чи вона є співзвучною з офіційною політикою уряду або йде врозріз з нею. Кожна доповідь та дискусійний внесок паралельно перекладалися чотирма мовами /німецькою, англійською, французькою та словацькою/, чим було ідеально розв'язано мовний бар'єр.

Робота симпозіуму проходила у десятих робочих секціях /воршопах/, з яких п'ять мали більш-менш теоретичний характер /геополітика, історія, право, культура і мова, соціо-психологічні проблеми національних меншостей/, а п'ять були присвячені окремим національним меншостям, пов'язаним із Словачиною /угорці, цигани-роми, німці, хорвати, поляки, євреї та русини-українці/.

До симпозіуму було видано спеціальний збірник /англійською мовою/ матеріалів про кожную національну меншість та етнічну групу Словащини. Статтю про русинів-українців написав для нього історик Андрій Ковач. В збірнику опубліковано і статистичні дані про національні меншості Словащини згідно з останнім переписом населення /березень 1991 р./.

Доповіді симпозіуму буде опубліковано в окремому збірнику. Цілий ряд з них буде поміщено в періодичній пресі ще до виходу збірника.

На заключному засіданні було зроблено підсумки кожної із десятих секцій та конкретні рекомендації для практичного використання.

Для робочої секції, присвяченої русинам-українцям /офіційно вона називалася "Секцією русинської й української національної меншості"/, організатори запросили трьох

Микола Мушинка.

доповідачів: працівника Інституту історії Словачької Академії наук у Братиславі Людовіта Гараксима, завідуючого Кафедрою українознавства Торонтського університету Павла-Роберта Маґочі та мене як завідуючого відділом україністики Університету ім. П. Й. Шафарика в Пряшеві.

Треба сказати, що саме ця секція викликала найбільше зацікавлення серед учасників симпозиуму. Після виголошених доповідей розгорнулася жвава дискусія, яка на бажання учасників продовжувалася і після обіду, хоч програмою це не було передбачено.

Людовіт Гараксим у своїй доповіді зосередився на дискусії навколо національного питання русинів-українців

Східної Словаччини. Русинів він вважає "найзахіднішою галузкою східних слов'ян". Чи це четвертий східнослов'янський народ або лише складова частина одного із трьох східнослов'янських народів, він не сказав, однак належність мови підкарпатських русинів до української мови, на його думку, не підлягає ніякому сумніву. Українська національна свідомість тут не запустила коріння, оскільки і в 30-их роках і в післявоєнний період тут існувала русофільська орієнтація і явна українофобія /термін доповідача/. В 20 столітті у русинів не було лідера, який би згуртував навколо себе русинів, що вело до їх асиміляції. Українізацію 50-их років він вважає негативним антинауковим явищем, оскільки посередництвом неї посилено українізувалася не лише сучасність, але й минула історія цього населення. Русинам Чехо-Словаччини слід надати статус окремої національності і плекати їх русинську національну свідомість, оскільки "свідомість зникне, якщо її не затверджувати й не оживляти".

Микола Мушинка у своїй доповіді розглянув ту саму тему, однак з трохи іншого кута зору. Для нього русини-українці - одна національність, яку не слід розбивати на дві протилежні групи: хто вважає себе русином, нехай ним залишається, але хто дійшов до українського переконання, має право залишитися таким. Всі спроби поставити клин між цими двома групами їх лише ослаблюють.

Русини Закарпаття /включно русинів Пряшівщини/ ніколи не вважали себе окремим народом, але складовою частиною Русі. На Пряшівщині довше, ніж на інших українських територіях зберегло собі панівне становище реакційне русофільство. Отже, до початку

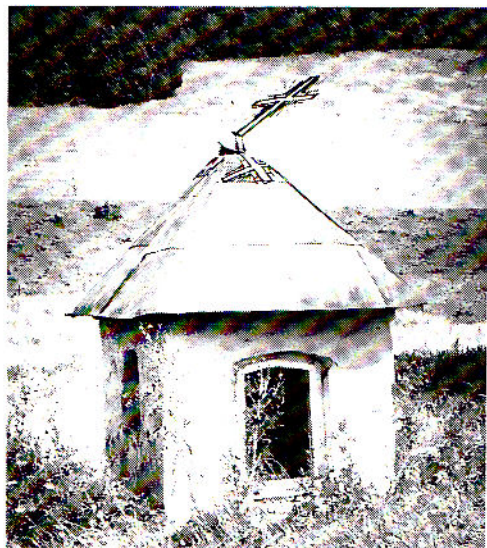
українізації у 50-х роках 20 ст. не було ні "русинської" національності, ні "русинської" мови, ні "русинських" шкіл, а була російська національність, російська мова і російські школи. Тут домінувала думка, що русини є складовою частиною "великого російського народу". Українізація 50-60 років наперекір явним помилкам при її реалізації принесла і незаперечні позитивні результати, зокрема на ділянці культури. Сучасний курс "деукраїнізації русинів", послідовно просаджування товариством "Русинська оброда" і підтримування офіційною політикою словацького уряду і словацькими засобами масової інформації, доповідач вважає кроком до їх повної словакізації. Цей курс побудовано на явній фальсифікації недалекого минулого і є політичною спекуляцією.

Засобом прискореної словакізації він вважає і сучасні спроби кодифікації русинської літературної мови на антиукраїнській основі. Потрібно не "деукраїнізувати русинів", а дати вільний хід національному розвитку обох напрямків в одній національній течії. Не кодифікація "русинської літературної мови" спасе русинів від денационалізації, а максимальне наближення української літературної мови до їх народнорозмовної мови.

Найбільш дискутабельною виявилася доповідь третього доповідача Павла Маґочі "Сучасний стан карпатських русинів в інтернаціональному контексті". Погляди професора-українознавця Торонтського університету Павла Маґочі протягом останніх двох років користаються небувалою популярністю не лише в західних країнах, але, перш за все, у чеській та словацькій пресі. Лише в 1991 р. він побував на п'ятьох міжнародних наукових конференціях у Чехо-Словаччині, завжди з одною і тою самою темою - темою "русинства" (Пряшів, Меджилабірці, Штіржіж, Прага, Братіслава). Паралельно з виступами на конференціях майже кожен подорож в Чехо-Словачину він використовує на пропаганду своїх поглядів посередництвом окремих лекцій, виступів у пресі, радіо, телебаченні тощо. В отих своїх виступах проф. Маґочі презентує себе президентом "Карпаторуського науково-дослідного центру" /інституту/, який займається дослідженням "700 тисяч карпатських русинів США", та директором Інституту багатокультурності провінції Онтаріо в Канаді. Не дивно, що все це створює йому репутацію одного з кращих експертів у питаннях "русинства" в сучасному світі.

Його останню доповідь /зчитану майже дослівно і на міжнародній конференції про національні меншості в Штіржіжі біля Праги в жовтні 1991 р./ я розгляну детальніше. Повністю її буде опубліковано у збірниках матеріалів обидвох конференцій, в ж. "Slovenský národopis", а напевно, і в інших чеських та словацьких періодичних виданнях. При аналізі я користаюся її машинописною копією, представленою мені автором в англійській і словацькій версіях. Всі цитати з неї є у моєму дослівному перекладі.

Автор виходить з факту, що в сучасності русини компактно живуть на території чотирьох країн: Радянського Союзу /977 000/, Чехо-Словаччини /130 000/, Польщі /80 000/ та Югославії /30 000/. Разом вони становлять, 1 200 000-ий народ. Хоч у русинів ніколи не було власної держави, в них збереглася "історична пам'ять їх власної

політичної етніти - Підкарпатської Русі, що її визнала і держава, в якій вони жили, і міжнародна громадськість - Паризька мирна конференція та Ліга націй" /с. 5/. В 20 ст. були три спроби русинів добитися власної незалежності: Лемківська незалежна республіка 1919 р., Гуцульська республіка 1920 р. і Карпатська Україна 1939 р. Про останню він говорить: "Емігранти з Карпатської України української орієнтації дуже підкреслювали проголошення незалежності 15 березня

1939 р., твердячи, що цей факт ніби відкрив, що українська орієнтація здобула серця і думки всього населення ще до приходу совітів до цієї області в кінці 1944 р." "Цей погляд, - на його думу, - на Україні знаходить підтримку лише від початку епохи Горбачова" /с. 19-20/. Ясна річ, що з таким поглядом він аж ніяк не може погодитися, тим більше, що цей погляд поширюється "Рухом".

Русинів він вважає окремим народом, що знаходиться на границі між Сходом і Заходом, однак більш схильний до Заходу, ніж до Сходу. Він докладає всіх зусиль, щоб довести відмінність русинів від українців в мові, психології, релігії, побуті. Заперечуючи висновки усіх дотеперішніх лінгвістів, які на підставі глибокого дослідження дійшли до висновку, що діалекти закарпатських русинів є складовою частиною української мови /П. Й. Шафарик, Л. Штур, М. Вайнгардт, Шгібер, О. Шахматов, С. Цамбел, О. Брех, І. Верхратський, І. Панькевич/, П. Магочі твердить щось інше: "Сама мова чи серія діалектів, якими русини користаються, відзеркалює вплив обох культурних сфер. В той час як їх мова безперечно належить до східнослов'янських мов, більшість лексики, наголос і навіть синтаксис є західнослов'янськими" /с. 5/.

З першим реченням цього твердження не можна не погодитися: таж немає у світі мови, яка би не зазнала впливу свого оточення. Друге речення є алогічне вже своєю побудовою: якщо мова як ціле становить четверту групу східнослов'янських мов, то як може лексика, наголос і синтаксис /тобто основні компоненти кожної мови/ належати до західнослов'янської мовної групи? Що в такому разі залишається східнослов'янським? Фонетика і морфологія? Якби канадський професор прочитав хоча б одну працю з діалектології Закарпаття, він би довідався, що постійний наголос має лише одна лемківська група закарпатських говірок. Всі інші мають той самий рухомий наголос, як

і говірки Галичини, Буковини чи Центральної України. Традиційна лексика теж та сама, як і на Україні. "Західнослов'янськими" є лише нові запозичення у лексиці, як це буває в усіх народів чи етнічних груп, що живуть на мовному пограниччі. Твердження, що синтаксис закарпатських говірок є західнослов'янський аж ніяк не відповідає дійсності.

П. Магочі у своїх висновках виходить не з лінгвістичних досліджень і не з народної мови сільського населення, а із мови видань "Русинської оброди". А мова цих видань і справді як в лексисі, так в синтаксисі пословачена. Але це вже інше питання.

Отже, П. Магочі і на підставі мови протиставляє проти себе русинів і українців, вважаючи їх двома відмінними національними групами, з яких перша схильна до Заходу, друга до Сходу.

Дальшою важливою ознакою самобутності русинів і їх культури він вважає релігію. І знов той самий принцип протиставлення: православні /які знаходяться у меншості/ ніби схильні до Сходу, греко-католики /яких є більшість/ - до Заходу. В дійсності між цими двома релігійними орієнтаціями не було жодної різниці, бо обидві церкви мали один і той самий "східний" обряд: молилися ті самі молитви, співали ті самі пісні, користалися тою самою церковнослов'янською мовою і навіть тими самими церковними книжками. П. Магочі бачить між цими двома релігіями діаметральну різницю. Правда, він не говорить, яка з цих орієнтацій є ліпшою, яка гіршою. Він, як вчений, подає лише характеристику кожної з них, висновок нехай зробить сам слухач або читач. Ось як звучить ця його характеристика: "Східна орієнтація має тенденцію зректися свого "я" на користь долі в надії, що християнський Бог і його посередники /Христос і Діва Марія/ могли би якимось способом змінити тягар цього земного життя. Навпаки, здається, що представники західної орієнтації дійшли до переконання, що коли окрема людина здобуде освіту або політичний вишкіл, вона може собі /чи вдатися про чоловіка або жінку/ якимсь способом упорядкувати власне життя і мати певний контроль над долею" /с. 5/. Висновок з такої характеристики однозначний: якщо ти православний - надійся на Бога, якщо ти греко-католик - бери долю у власні руки - і вирішуй її сам! Із "східно-західної дихтомії" в русинській психіці він виводить національний характер русинів, зокрема русинської інтелігенції. На його думку, представники східної орієнтації думають в "універсалістичних термінах", вважаючи себе "складовою частиною універсального східнослов'янського православного світу", тоді як представники західної орієнтації, тобто греко-католики, прийняли "ідею національної і мовної відмінності". Якої, він не пояснює.

До свідомого фальшування реальної дійсності вдається М. Магочі при трактуванні історії української орієнтації на Закарпатті. Посилаючись на "заяву радянського режиму", він твердить: "На підставі рішення Комуністичної партії /Більшовиків/ України, яке було прийняте ще в грудні 1925 р., всі русини, незважаючи на те, як вони самі себе називали, були проголошені за українців" /с. 7/. Отже, виходить,

що українізацію Закарпаття розпочали... комуністи і то ще 1925 р., коли Закарпатська Україна знаходилася в складі Чехо-Словаччини. Ні слова про те, що за "малорусів", тобто українців в той час /та я далеко раніше/ вважав закарпатських русинів і президент Масарик, і найавторитетніші чеські вчені, які підтвердили це у своїй заяві /анкеті/ 1919 р. і весь тодішній світ /з винятком невеличкої групи москвофілів, що вважали їх за росіян/. Ні слова про те, що вже в 1921 р. в Ужгороді виникла українська організація "Просвіта", що українською мовою там виходили десятки "буржуазних", тобто некомуністичних газет і журналів і що навіть в тогочасних офіційних чехо-словацьких статистиках етноніми "русин", "малорус", "українець" вважалися синонімами і наводилися в одній рубриці. Все це проф. Магочі свідомо ігнорує, щоб довести основну свою тезу: українізація русинів - справа комуністів і нікого іншого. Ця теза червоною ниткою проходить всією його доповіддю і має теж ще інший підтекст: все українське - комуністичне, тобто реакційне; все русинське - демократичне, тобто прогресивне.

Правда, в одному місці своєї доповіді він згадує, що українська орієнтація на Підкарпатській Русі у міжвоєнний період досягла певні "результати", однак, хто має заслуги на цих результатах, він замовчує.

Приєднання Підкарпатської Русі до України в 1945 р. він вважає незаконним актом - анексією. Він пише: "Ця територія на підставі згоди Радянського Союзу під час війни мала бути повернена Чехо-Словаччині". Знов ні словечка про те, що це приєднання було здійснене на підставі міждержавних угод, ратифікованих обома державами і визнаних союзними державами-переможцями. Він відверто насміхається не лише над такими поняттями, як "українські труднощі", "добровільність", але й над назвою "матір-Україна", яка є священною для кожного українця.

До своєї доповіді автор долучив карту території заселення русинів, яка вже на перший погляд викликає сумніви, зокрема щодо східного кордону русинів. П. Магочі східним кордоном русинів вважає сучасну адміністративну границю між Закарпатською областю і Галичиною /Лвано-Франківською та Львівською областями/. Однак цей кордон не те, що не є кордоном між двома різними народами, але навіть між двома етнічними групами. І з одного я другого боку кордону живуть ті самі бояки і гудули, та як же їх можна зараховувати до двох народів - одних до русинів, других - до українців? А Магочі це робить. До речі, що карту "Русинів" він вже кілька років підряд публікує на обкладинці кожного номера кварталника "Carpatho-Rusyn American" як своєрідний вид реклами. А ця "реклама" і справді діє, зокрема в англомовному світі.

Основна частина доповіді П. Магочі була присвячена сучасному стану русинів на Закарпатській Україні /сам він послідовно уникає вживання цього терміну, користаючись термінами "Підкарпатська Русь" та "Закарпаття"/, Східній Словаччині, Польщі та Югославії.

Він широко вітає заснування Товариства карпатських русинів, зокрема його політичну

програму - "повернення русинському народові автономного статусу Підкарпатської Русі, тобто статусу, який, як доводять самі члени, їм був в 1945 р. незаконно відібраний" /с. 10/. І тут вже на перший погляд можна побачити спекуляцію. Проф. Магочі добре знає, що ні до 1938 р., ні після 1939 р. ніякої автономії на Закарпатті не було. За всю історію Закарпаття була єдина автономія - Карпатська Україна /1938-39 рр./, яку скасувала Угорщина, встановивши жорстоку окупацію Закарпаття, що тривала від 1939 до кінця 1944 року. Невже ж він ратує за статус цієї гортіівської "автономії", незаконно скасований Радянською армією в 1945 році? Правда, він може сказати, що твердження про автономію Закарпаття 1945 р. не його, а членів Товариства карпатських русинів, на яких він і справді посилається. Тож чому він, як історик, не виведе їх з явного самообману, але ще я переносить його на міжнародну арену?

Подібним способом П. Магочі аналізує і ситуацію в Чехо-Словаччині, Польщі та Югославії. Із захопленням пише про Перший світовий конгрес русинів у Меджилабірцях, який, на його думку, "мав грандіозний вплив на прищеплення русинської національної гордості понад триста присутнім". Як доказ цього "грандіозного впливу" він наводить результати перепису населення, що відбувся тиждень після конгресу і виявив... 17 000 русинів і лише 14 000 українців - найнижча цифра в усій дотеперішній історії, яка /разом взята/ навіть за підрахунками самого П. Магочі становить лише 23 проц. всіх русинів. Тож про який "грандіозний вплив" тут може бути мова?

Не з меншим задоволенням він говорить і про успіхи русинів на ділянці культури, зокрема про тих визначних письменників, які "вважають себе членами самостійного русинського народу" /с. 12/. Поіменно він назвав таких "найвідоміших" русинських письменників: В. Фединишинець, І. Петрова, В. Сочка та О. Дуць. За "найвідоміших" русинських політиків він вважає М. Томчания, П. Гольмаша, В. Заяця, В. Турка, І. Біцка, А. Зозуляка та А. Копчу /с. 22/. А як бути з тими письменниками, що живуть на "русинській території" і пишуть по-українськи? Вони не належать до "русинської" літератури? Виявляється, що ні. Виникає якась аномалія: ті, що пишуть по-російськи, по-словацьки чи по-польськи - належать до "русинської літератури, ті, що пишуть по-українськи - ні /за винятком В. Фединишинця/. І ще він поіменно називає трьох "найліпших /розумія найгірших/ антирусинів". Ними є Павло Чучка, Юрій Балега та Олекса Мишанич. Їхні /і лише їхні/ праці він наводить як "приклад антирусинських полемічних атак, що походять від вчених колишньої Радянської України і радянського російського інтелектуального керівництва" /с. 21/. Цікаво було б знати, кого з цих трьох українських вчених П. Магочі вважає "російським інтелектуальним керівником"?

Останню частину своєї доповіді П. Магочі присвятив перспективам дальшого розвитку русинів в окремих країнах. По суті, це його політичні інструкції урядам окремих країн, як вони повинні ставитися до русинського народу в своїх країнах. На його думку,

"незважаючи на те, як будуть науковці дефінувати русинів, якщо існують окремі особи або групи, які самі себе так називають і які вірять, що створять окремий народ, мають на це право і повинні бути визнані за русинів урядами країн, в яких вони живуть" /с. 13/.

Виходячи з вищеведеного принципу, він подає конкретну вказівку /чи наказ?/ урядові України: "Україна мусить забезпечити індивідуальні та спільні права тих русинів або тих громадян України, які бажають бути русинами... Український уряд повинен акцентувати діяльність, що в країні, в першу чергу в рамках її Закарпатської області, живуть люди, які називають себе русинами і в смислі національності відрізняються від українців /с. 15/.

Та канадський професор не обмежується лише цими загальними вказівками. Він іде далі. Піднявши палець, він дає урок урядові майбутньої України, як йому впорядкувати свої внутрішні справи: "Нова українська держава, - каже він, - мала би стати децентралізованим етнітетом, в якому кожна з регіональних частин буде мати великий ступінь автономії в економічних і культурних справах. Питання, якою буде мова навчання в основних школах, який вид національної орієнтації приймуть регіональні культурні і навчальні установи або скільки грошей на свою підтримку мали би дістати групи русинської орієнтації - це все є справи, які би мала вирішувати національна рада в Ужгороді, не у Києві".

Хочеться запитати: коли питання економіки, шкільництва, фінансів і навіть національної орієнтації будуть вирішувати обласні ради, що потім залишиться в компетенції центрального уряду самостійної і незалежної України?

І ще запитання: що станеться, якщо Україна не виконає ці вказівки проф. Маґочі? Його відповідь, хоч і не висловлена, але однозначна: не зможе бути прийнятою до "Нової Європи".

Подібні вказівки дає проф. Маґочі й урядам інших країн. Він критикує уряд Польщі за те, що той дає фінансову підтримку Об'єднанню українців Польщі - "прямому потомкові комуністами керованого Українського суспільно-культурного товариства", а не дає її "Стоваришніню лемків". "Уряд Польщі, - заявляє він, - зобов'язаний визнати лемківських русинів окремою національною меншістю, надавати грошові засоби лемківським культурним організаціям і школам з їх мовою" /с. 18/.

Парадоксально звучить заява П.Маґочі, що "становище русинів Словаччини, перш за все після ніжної революції 1989 р. є набагато ліпшим, ніж на Закарпатській Україні". Мабуть, тому, що у Словаччині /за його власними підрахунками/ 77 проц. русинів-українців вже пословачено, а пословачення решти 23 проц. є лише питанням часу? Та й уряд Словаччини не обійшовся без нишівної критики П.Маґочі, головним чином, за його фінансову підтримку Союзів русинів-українців Чехо-Словаччини, яку той

одержує ніби за рахунок "Русинської оброди". Він намагається переконати уряд Словаччини, що СРУЧС "є прямим нащадком раніше комуністами керованого Культурного союзу українських трудящих", що в ньому і досі переважає те саме реакційне комуністичне керівництво, що було раніше у колишньому КСУТІ. Йому зовсім не вадить, що це явна брехня. Таж з 13 членів Президії СРУЧС немає майже жодного члена, який був у колишній Президії КСУТу. Теперішнього голову СРУЧС, депутата СНР Миколу Гиряка в 1971 р. було звільнено з роботи в радіомовленні, за 20 років він не міг ні друкуватися, ні працювати у своїй професії. Його заступник - Віктор Коваль після звільнення з редакторської роботи двадцять років працював на заводі. Я є в керівництві СРУЧС як член його Президії. Мені теж після звільнення з університету довелось п'ять років пасти худобу в артілі, а 15 років працювати кочегаром. Тож які ми "прямі нащадки комуністичного режиму?" В той час з керівництва "Русинської оброди", за яких так заступається М. Магочі, за тоталітарного режиму нікому ні волос на голові не зігнувся, хоч не один з них, включно з головою В. Турком, вважає себе жертвою комуністичної тоталітарності.

Та П. Магочі не задовольняється тим, що опльовує перед урядом Словаччини і міжнародною громадськістю ні в чому невинних людей та цілі інституції. Він намагається переконати громадськість, що уряд надає фінансову підтримку лише організаціям української орієнтації, причому добре знає, що діяльність "Русинської оброди", включно видавання газети "Народны новинкы", журналу "Русин", всіх її "снемів", "фестивалів", "світових конгресів" фінансує уряд Словаччини. Неважко додуматися, чому він цей важливий факт замовчує.

Йому явно не подобається, що уряд Словаччини дає фінансову підтримку кафедрі української мови та літератури, українському радіомовленню, видавництву та музеєві. Всі ці установи, які в однаковій мірі обслуговують громадян обидвох національних орієнтацій, він вважає лише "українськими". Натомість русинськими культурними установами він вважає лише Театр ім. А. Духновича /раніше Український національний театр/ разом з ансамблем "ПУЛЬС" /раніше Піддуклянський український народний ансамбль/.

Та П. Магочі не задовольняється констатуванням реального стану - нібито наявності двох національностей на території Словаччини - русинської і української. Він радить урядові, як той має "справедливо" розподілити фінанси між цими двома національностями. Його рецепт простий - фінанси слід розподіляти не за конкретною роботою, а за механічним принципом згідно з результатами останнього перепису: 55 проц. бюджету дати "русинам", а 45 - "українцям". До чого би привело практичне застосування такого "рецепту" - неважко додуматися. Спочатку до розбиття кожної установи на дві - русинську і українську, а потім до їх ліквідації. Ідея ясна і давно випробувана: спочатку розділити, потім посварити між собою, а накінець поодинокі знищити. А може, проф.

Маґочі саме про це йдеться?

Це радив проф. П. Маґочі урядові Словацької республіки. Федеральному урядові ЧСФР місяць перед тим на міжнародному семінарі "Європейські інституції та охорона національних меншостей у Східній та Центральній Європі і на Балкані" /Штіржін біля Праги, 10-13 жовтня 1991 р./ він "радив" щось інше: не давати фінансової допомоги ні українцям, ні русинам, ні жодній іншій національній меншості Чехо-Словацьчини. У своєму виступі, що у письмовій формі був поширений серед учасників семінару, він заявив: "Чи може Чехо-Словацьчина, яка з труднощами намагається перебудувати свою інфраструктуру, щоб зробити свої виробничі підприємства конкурентні на світових ринках, дозволити собі інвестувати сотні тисяч крон щороку на підтримку професійних працівників театрів, музеїв, видавництва, радіостанцій та навіть шкільні лише тому, що ці установи виконують діяльність мовою національних меншостей?... Зараз, коли нова економічна реальність вимагає припинення державних дотацій на хліб, молоко, сир, що привело до подвійного, якщо не чотирикратного підвищення цін на ці продукти, я не бачу причини, чому б не мали змінитися і урядові субвенції на підтримку культури національних меншостей?"

Свою "пораду" урядові П. Маґочі висловив у формі запитання, однак це запитання не має лише риторичний характер. Невисловлена відповідь автора на це запитання ясна: якщо уряд буде фінансово підтримувати культуру національних меншостей, він зруйнує свою економіку. Отже, навіщо підтримувати культури, які все одно повинні зникнути? Хліб, молоко і сир /чомусь П. Маґочі забув долучити до цього переліку і ковбасу/ куди важливіші, ніж культура!

Хочеться запитати: чому ж промислово розвинені країни так щедро фінансують культурні установи своїх національних меншостей? Взяти хоча би Канаду, яку репрезентує П. Маґочі. Ця країна на розвиток культури своїх національних та етнічних меншостей, як ми довідалися на братіславському симпозіумі із доповіді дорадника федерального уряду Канади в Оттаві політолога Іллі Чичвака /уродженця с. Рокитівці на Пряшівщині/, інвестує мільйони доларів, а її економіка не руйнується. З бюджету федерації та урядів провінцій вона фінансує сотні установ, діяльність яких спрямована на розвиток культури національних та етнічних меншостей Канади, між ними і Мультикультуральний науково-дослідний інститут та Кафедру українознавства Торонтського університету, що їх очолює сам П. Маґочі. Урядові Канади, напевно, теж було би вигідніше інвестувати ці мільйони в економіку, але він цього не робить. А я сумніваюся, щоб П. Маґочі "радив" урядові Канади не підтримувати національні меншості своєї країни. Та чому ж він з одним метром приступає до Канади, а з другим - до Чехо-Словацьчини? Лише тому, що Канада - багата країна, а Чехо-Словацьчина - убога?

Характерно, що єдина країна, яку П. Маґочі не критикує за її ставлення до русинів

- Угорщина. Це і не дивно. Таж в Угорщині усі руські села /а було їх багато десятків, а може, й сотня/ - повністю асимільовані, тобто змадяризовані. А змадяризувались тому, що угорському урядові вже давним-давно вдалося відірвати духовне життя русинів від Сходу - ліквідувати руські школи, запровадити угорську мову у церкву тощо. І все це посередництвом "політичного русинізму", ідеї видрубності "русинської" культури від Сходу - від України.

Нехай мені читач вибачить такий детальний аналіз одної із пісотні доповідей, виголошених на симпозіумі про національні меншості в Братиславі-Частій. Я вважав своїм обов'язком вказати на явний політичний аспект в нібито науковій доповіді проф. П. Маґочі.

П. Маґочі любить підкреслювати, що наука повинна бути незалежною від політики. На славістичному конгресі у Герроґейті /Англія/ в липні 1990 р. він категорично відмовився підписати листа Верховній Раді України про підтримку шойно ухваленної "Декларації про незалежність України", що його підписали всі українцісти - учасники конгресу із Сходу і Заходу. Це, мовляв, політика, а він є науковцем, не політиком. На прайшівській конференції він з тих же міркувань виступив проти заключної резолюції. Я далекий від того, щоб засуджувати проф. Маґочі за його поведінку: це його особиста справа - підписати чи не підписати, проголосувати чи не проголосувати. Та все ж таки хочеться запитати: а його виступи на останніх наукових симпозіумах не є політикою! Безперечно є! І ще якою політикою!

Доповідь П. Маґочі мала бути об'єктивним поглядом на реальну дійсність. Як ми бачили із її аналізу, вона далека від об'єктивності. Її антиукраїнське спрямування авторові аж ніяк не вдалося приховати.

Дивує, що такі антиукраїнські погляди має професіональний українознавець - історик України, шеф Кафедри українознавства Торонтського університету, кафедри, побудованої на важко зароблені гроші української діаспори, які уряд Канади "потроїв" з державного бюджету.

На симпозіумі "Національні меншості Центральної і Південно-Східної Європи" він зумів придбати симпатії більшості слухачів. Та це не значить, що правда була на його боці.

Хотілось би, щоб уряди України, Чехо-Словаччини та Польщі, яким були адресовані поради торонтського професора, при рішенні питань національних меншостей у своїх країнах керувалися здоровим розумом, а не ними сумнівними порадами.

